

Питамо Драгомира Дујмова

О прожимању стварности и маште

Твоје нове књиге говоре о нашој прошлости (стара Пешта, Срби у Пешти и Будиму). У њима користиш историографски, есејистички, приповедачки стил. Да ли је то твој нови жанр?

– Сматрам да је брига о прошлости важна у животу сваке заједнице а посебно за мањину као што је наша. Мислим да нећу погрешити ако кажем да је српска заједница у Мађарској традиционално више окренута ка прошлости него будућности. Наравно, није реч о некаквом песимизму, него о схватању континуитета нашег опстанка на овим просторима. Што се тиче писања о минулим временима, овом проблему се можемо приближити на два различита пута: на историографски и на приповедачки начин. Ја нисам историчар, али прошлост је увек посебно била занимљива за мене.

Током писања приповедака и романа користио сам приповедачки стил, изузев збирку есеја „Чувар пештанског кандила“ (2005), која је посвећена Стојану Вујичићу, и „Будимпешто српски знамен“ (2012), где, чини ми се, преовладава есејистички стил.

У свом првом роману „Бели путеви“ (2000) дотакао сам неколико раздобља, почев од паганских времена, преко ренесансе па све до Велике сеобе Срба 1690. и ратних догађаја током прве половине 1990-их година. Овде сам за путовање у прошлост користио феномен реинкарнације, која је страна нашој култури, али је веровање у поновно враћање душе у земаљско тело у неком другом временском раздобљу и простору било присутно у учењу старих богумила на Балкану. Тако сам успео да преко судбине бројних особа, које су живеле у разним историјским периодима и меридијанима, циклички повежем давну прошлост са данашњицом.

У мојим песмама је такође присутно то непрестано бављење прошлосту. Навео бих за пример циклус о Великој сеоби Срба, којим сам освојио награду тада још заједничких „Народних новина“ 1990, а могу поменути и либрето наше прве рок-опере, „Пастир вукова – Свети Сава“ (1994), где сам се вратио у свет нашег средњег века.

У збирци приповедака „Превозник тајни“ (2005) поново сам био окренут давним временима („Последњи запис богумила“, „Мириштишине“), али већ и нама ближе раздобља из Аустроугарске („Исцелитељ“, „Три гутљаја светлости“). Чини ми се да је прошлост најмање присутна у збирци „Згужвано доба“ (2001), мада сам и тамо у новели „Ратник и заточеник“ заронио у давна времена и користио делове из апокрифних јеванђеља.

У збирци приповедака „Будимске приче“ (2007) приближио сам читаоцу почетак 20. века, мешајући личности које су заиста постојале и измишљене јунаке и догађаје који историјски нису стварни. Они су проишли из моје маште. Бројни јунаци ових новела су стварни, али сам догађај и остали ликови припадају свету фикције или свету легенди

које се преносе са колена на колена. Брица Манојловић, главни јунак који повезује све „Будимске приче“, јесте „позајмљен“ лик. Наиме, он се спомиње у једној приповеци о Табану ненадмашног мађарског приповедача Ђуле Крудија, одакле сам га и пренео у моју причу.

Писао си и романе засноване на историјским чињеницама („Воз савести“, „Раскршће“). Шта је сличност а шта разлика између романа и документарне прозе?

– Догађаји који су засновани на историјским чињеницама за мене служе као инспирација и представљају костур моје приче. Сличност се налази у самој теми: оптација Батања се заиста догодила почетком 1920-их година, а прелазак једног дела Сантоваца католика у православље због насилне мађаризације такође је историјски стваран догађај. Међутим, у сам ток радње уплео сам многе измишљене личности, па и детаље који су служили за развој приче, а они не морају да се подударају са историјским чињеницама.

У романима „Воз савести“ (2005, 2009) и „Раскршће“ (2006) одабрао сам историјске теме јер су оне најбоља сведочанства нашег постојања на овим северним просторима, а оне су јединствене као и свака прича уосталом. Сматрао сам да би ове историјске догађаје требало увести у нашу књижевност у нади да ће се тиме отргнути од заборава. Овде ваља рећи да су оптација Срба из Мађарске („Воз савести“) и јединствена прича о промени конфесије наших људи у Сантову („Раскршће“) представљале тему која до тада није била присутна у нашој литератури. О тим догађајима се и данас мало зна и говори у Србији, а и код нас у Мађарској све се више предају забраву. То је у ствари онај изазов који подстрекава писца да се лати посла.

Почео си као песник...

– Искрено речено, испрва сам још као основац почео да пишем прозу, ако се то уопште може тим именом назвати. То су у ствари били дечји покушаји који су настали под утицајем пустиловних романа Маја, Купера и Лиселоте Велскопф Хајнрих. Имао сам око десет година када сам почео да пишем своје никад не завршено дело и то на мађарском, пошто сам та дела читао на том језику. До српских књига се 1970-их година тешко стизало. Сећам се још и наслова тог замишљеног романа о борби Индијанаца и Американаца: „Човек дивљине“.

Песме сам почео да пишем касније, у Српскохрватској гимназији у Будимпешти, тачније у нашем јачком дому у Мункачијевој улици, под утицајем моје разредне професорице Матилде Белч и тада младог песника Радована М. Филаковића. Заувек ће ми остати у сећању тоалет на мушком спрату где је Радован једну за другом палио цигарете и читао своје песме и исправљао моје прве стихове...

Међутим, већ на самом почетку, под утицајем дела Иве Андрића, окренуо сам се прози, тачније новела-

ма. Касније, опчињен поезијом Васка Попе, Леонарда Коена и Рабиндраната Тагореа, поново сам се опробао у свету песама. Испрва су то била краћа остварења, али с временом моје песме су постајале све дуже и дуже. Једноставно нисам се задовољавао ограниченим простором (дужином, обимом) лирске песме. То очито показује да ми је поезија бивала све тешња, једноставно нисам могао згуснуто да изразим своје мисли. Никако се нисам могао помирити с тим, па сам већ тада, изгледа подсвесно, нагињао ка прози.

У мојим збиркама увек су се нашле песме међу којима је било оних које су се везивале за нашу духовну традицију, а биле су присутне и песме које су настале под утицајем других култура, занимљивих и инспиративних за мене. Са поезијом сам престао да другујем пре неких петнаестак година. Од тада пишем прозу.

Какав је твој стваралачки пут унутар прозе?

– Чини ми се да моја прва збирка приповедака „Згужвано доба“ представља скуп приповедака у којима проналазимо мноштво тема, али у којима ипак преовладава апсурд. Одакле апсурд у мојим новелама? То се првенствено може приписати доживљају који повезује моју књижевну делатност са Српским позориштем у Будимпешти, где сам био ангажован као глумац а једном приликом и као преводилац. Највише су на моју кратку прозу у поменутој збирци утицали драмски писци Јонеско и Диренмат. Наиме, у другој половини 1990-их играо сам у комаду Ежена Јонеска „Ђелава певачица“ и у сатиричној, апсурдној драми Фридриха Диренмата „Краљ Јован“, коју сам за ту прилику и превео на српски.

У збирци приповедака „Превозник тајни“ главна тема је грех, мада то није био свесни поступак. На то ми је обратио пажњу мој врсни пријатељ, сомборски књижевник и критичар Давид Кецман Дако. Ту се често појављује лик Исуса Христа и прогањаних богумила, присталица хришћанске јереси, који су за мене представљали прави изазов. Много сам проучавао њихова теолошка учења о дуализму, проткана манихејством; мислим да није случајно што су били немилосрдно требљени од стране западне и источне цркве.

„Будимске приче“ представљају мешавину стварних и измишљених догађаја и ликова. Истакао бих да ове новеле прожима нека врста сатире.

Инспирацију да напишем роман „Воз савести“ добио сам захваљујући сусрету са врским књижевником и историчаром Миланом Мицићем који је овде у Пешти промовисао своју књигу „Одисеја батањских Срба“. Лош исте вечери сам решио да се латим посла. Срећом, тада сам често боравио у Батањи, па сам упознао

ЦРТЕЖ МИЛАНА БУРИЉА

многе специфичности тог поднебља и тамошњих људи, обичаја и језика. Међутим, овај роман обухвата већи простор од Батање и Поморишја. Фабула почиње у Пешти, а главни јунак је, никако случајно, добио име Жива Радосав чије име носи симболику тог поднебља али и човека, уметника који сања да једнога дана сними филм. Он учествује у Првом светском рату као аустроугарски војник и то сам свакако желео да уђе у овај роман. Тиме сам хтео да дам један шири преглед онога доба и судбине наших људи. То ми није било тешко пошто сам као дете од старих људи, међу њима и мог прадеде Марка Дујмова, слушао легенде и доживљаје које су понели из ровова Галиције и северне Италије. Овде сам уткао и причу мога другог прадеде са мајчине стране, Марка Косташића, који је страдао у Италији и који је сахрањен у месту Удине. Наравно било је и утицаја Милоша Црњанског. Довољно је само сетити се његових упечатљивих описа са ратишта, али исто тако није случајно што сам поглавља почињао на исти начин као Црњански у роману „Сеобе“. Ја сам то урадио намерно, како бих и на тај начин указао на блискост његовог и мог света, ако се то уопште може тако рећи, а да не звучи преамбициозно или уображено.

Пре тога написао сам роман „Раскршће“. За мене је ова прича одувек била донекле позната, али недоречена. Сантовачки Срби нису спомињали догађаје који су се десили крајем 19. века. То је чини ми се била табу тема. Прве информације о том јединственом догађају нашао сам у књизи Тоше Искруљева „Распеће српског народа у Срему 1914. године и Мацари / Са мацарске границе – бајски трокут“, где једно поглавље говори о преласку католичких Шокаца у православље 1899. године у Сантову. Срећом, то сада могу да признам, нисам поседовао све детаље, а то ми је помогло да роман буде оригиналан и да се избегне стриктна документарност. Касније сам се много подробније позабавио овом темом и тако је настао „Сантовачки летопис са допуном“ (2010), што никако не представља књижевно дело.

Твоја арс поетика?

– „Циљ уметности је да открива уметност а прикрије уметника“, рече на једном месту Оскар Вајлд.

Разговарао Петар Милошевић